Poliisihallituksen asiantuntijalausunto: Valtioneuvoston selvitys: OSA; Schengen-alueen kehittäminen (E 35/2024 vp)

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt Poliisihallitukselta kirjallista asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston selvitykseen Schengen-alueen kehittämisestä.

1 Muuttunut turvallisuusympäristö

Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden rajan hämärtyminen on täyttä todellisuutta, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että turvallisuusuhat eivät pysähdy EU:n tai Suomen rajoille. EU:n ja Suomen sisäinen turvallisuus kytkeytyvät edelleen globaaleihin tapahtumiin. EU:n sisäinen turvallisuusympäristö on muuttunut merkittävästi, mikä vaikuttaa suoraan myös Suomessa vallitsevaan toimintaympäristöön. Ei-toivottuja haitallisia ilmiöitä voidaan torjua ja niihin voidaan varautua. Tämän mahdollistaa ajantasainen tilannekuva läpileikkaavasti eri viranomaisten ja sidosryhmien välillä. Yhtenä strategisena tavoitteena onkin pystyä arvioimaan uusien ilmiöiden yhteiskunnallisia vaikutuksia. Näin ollen Schengen-alueen oikeudellinen ja toiminnallinen kehitys näyttäytyy yhteiskunnallisilta ja poliisitoimintaa koskevilta vaikutuksiltaan tärkeänä ja laaja-alaisena asiana, joka vaikuttaa useiden eri viranomaisten toimintaan.

2 Poliisiyhteistyö

Erilaisia toimia ja etenemistapoja tarkastellessa tulisi pyrkiä arvioimaan näiden toimien vaikutuksia käytännön tasolla ja lisäksi tulisi arvioida se, ovatko esitetyt toimet oikeasuhtaisia suhteessa tavoitteeseen.

2.1.1 Sääntely

Komissiolta toivotaan erityisesti tukea niiden lukuisten EU-säädösten täytäntöönpanotoimissa, joita on parhaillaan menossa ja joita ollaan kansallisesti työstämässä, ja sen varmistamista, että jäsenvaltiot toteuttavat toimet yhdenmukaisella tavalla tavoitteiden saavuttamiseksi.

EU-säädöksillä on vihdoinkin saatu koottua lainvalvontaviranomaistien tietojen vaihto isojen lainsäädäntökokonaisuuksien muotoon eikä säätely ole enää niin pirstaleista kuin vielä muutama vuosi sitten.

Schengen-alueella korostuu myös kahden- ja monenvälinen sopiminen, joka mahdollistaa mm. sujuvat käytänteet kiiretilanteissa.

POLIISIHALLITUS
Vuorimiehentie 3, PL 1000, 02151 ESPOO
kirjaamo.poliisihallitus@poliisi.fi
Puh. +358 295 480 181, Faksi +358 295 411 780

2.2 Tiedonvaihdon parantaminen

Schengen-alueen vapaan liikkuvuuden varmistamiseksi Schengen-säännöstöön on sisällytetty kompensoivia toimenpiteitä joilla on tarkoituksena edistää turvallisuuden tason säilyttämistä ja tukea kansallisten toimivaltaisten viranomaisten, kuten poliisin operatiivista yhteistyötä ja lakisääteisten tehtävien suorittamista. Merkittävin tällaisista kompensoivista toimenpiteistä on Schengenin tietojärjestelmä (SIS), joka perustettiin alun perin jo 1985 kun tarkastusten lakkauttaminen aloitettiin yhteisillä rajoilla.

SIS on EU:n laajimmin käytetty ja tehokkain tietojärjestelmä. Se on tiedonvaihtojärjestelmä, jonka avulla Schengen-maiden viranomaiset tallentavat ja hakevat henkilö- tai omaisuuskuulutuksia. SIS-järjestelmän merkitys on Suomelle tärkeä, sillä yhä useampi rikos ylittää valtioiden rajat, ja se vaikuttaa kansainvälisesti ihmisten turvallisuuteen. SIS-järjestelmää käyttävät poliisi, Tulli, rajavalvontaviranomaiset, viisumi- ja maahanmuuttoviranomaiset, oikeuslaitos, ajoneuvojen rekisteröinnistä vastaavat viranomaiset, Europol ja Eurojust.

SIS:n täysimääräinen hyödyntäminen linjassa myös muiden tiedonvaihtojärjestelmien (VIS, EES/ETIAS, ECRIS, Eurodac) kanssa on olennainen edellytys. Lainvalvontaviranomaisten välisen tiedonvaihdon tehostaminen ja EU-tason tietojärjestelmien aiempaa tehokkaampi hyödyntäminen olisi tärkeää. EU-tason tietojärjestelmien yhteentoimivuuden (interoperability) varmistaminen on olennaista samoin kuin vielä keskeneräisten EU:n tietojärjestelmähankkeiden loppuun saattaminen. Komission ja eu-LISA:n tuki on hyvin keskeistä tässä työssä.

EU-tasolla tulisi lisäksi selventää mitä konkreettisia, operatiivisia haasteita oikeus- ja lainvalvontaviranomaiset kohtaavat pääsyssä digitaalisessa ympäristössä olevaan tietoon, ja liittyykö tietoon pääsyyn EU-lainsäädännöstä johtuvia teknisiä tai muita esteitä tai rajoituksia. Haasteeksi muodostuu erityisesti se, että lainvalvonta- ja oikeusviranomaiset eivät saa tarvittavia tietoja, koska tieto on useimmiten salattua tai esimerkiksi palveluntarjoajien hallussa. Esimerkiksi tietoverkkoympäristöön kohdistuvien rikosten vaikutukset ovat ulottuneet vaikutuksiltaan laaja-alaisesti yhteiskuntaan ja suureen joukkoon yritysten tai julkisen sektorin asiakkaisiin.

Oikeus- ja sisäasioiden alueen EU:n virastoista Suomen poliisin kannalta merkittävin on Europol, joka tukee jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten operatiivista toimintaa ennen kaikkea Europolille toimitetun tiedon analysoinnin myötä. Myös Europolin tukemalla järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa jäsenvaltioissa koskevalla Europolin monialaisen rikosuhkien torjuntafoorum EMPACT-toiminnalla on suuri merkitys rikostorjuntatoimien tehokkuuteen. Europol kykenee tarjoamaa jäsenvaltioille sellaista tukea ja asiantuntemusta, jollaista ainakaan pienellä jäsenvaltiolla ei ole mahdollista itse tuottaa.

EU sisäinen turvallisuus vaatii yhteisiä lähestymistapoja, joista Empact on osoittautunut erittäin toimivaksi luoden yhteisiä eurooppalaisia toimintamalleja rikosten ennalta estämiseen ja torjuntaan. EMPACT painopisteet vastaavat kansallisia rikospainopisteitä. Kansallinen osallistuminen tehostaa kansainvälistä tiedonvaihtoa ja vahvistaa PTR yhteistyötä. EMPACT toiminta on vakiintunutta ja mm. operaatioiden suunnittelu ja toteutus tapahtuu PTR-puittessa.

2.3 Muuttoliikkeen hallinta, palautukset ja tehostetut toimenpiteet

Schengen-alueen laittoman maahantulon ja maassa oleskelun torjunnan näkökulmasta kannatettavana voidaan pitää kaikkia sellaisia toimia, joilla pyritään tehostamaan toimivia palautusmekanismeja EU:n ja kolmansien maiden kanssa. Jäsenvaltioiden tulisi yhdessä saada edistettyä palautuksia sellaisten kolmansien maiden kanssa, jotka eivät ota omia kansalaisiaan takaisin, jolleivat nämä palaa vapaaehtoisesti.

EU-lainsäädäntöä tulisi kehittää siten, että jäsenmailla olisi mahdollisuus palauttaa kolmannen maan kansalainen suoraan takaisin kotimaahansa toisen jäsenmaan tekemällä palautuspäätöksellä.

Suomessa maassaolon edellytysten valvonta on poliisille ulkomaalaislaissa määrätty lakisääteinen tehtävä ja sitä tulee tehdä osana kaikkea poliisitoimintaa.

Laittomasti Schengen-alueella oleskelevilla ja siellä siirtymään pyrkivillä voidaan tarkoittaa niin kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneita ja käännyttämistä odottavia tahoja, kuin toisaalta viisumivapaasti alueelle saapuneita, mutta laillisen oleskelun ylittäneitä tahoja.

Terrorismista epäiltyjen tahojen liikkumisen osalta voidaan tehokkaimmaksi keinoksi todeta ulkorajoilla tehtävän rajavalvonnan, jotta lähtökohtaisesti voitaisiin estää näiden tahojen saapuminen Schengen-alueelle.

Tony Everhall Poliisitarkastaja

Automaattisesti päivittyvä allekirjoitusfraasi. Älä poista tätä kenttää, jos allekirjoitat asiakirjan sähköisesti.